

Oponentský posudek habilitační práce JUDr. Dity Frintové, PhD

Mezitímní a částečné rozhodnutí ve světle judikatury a evropské komparace

Jako oponentka, jmenovaná Komisí pro habilitační řízení JUDr. Dity Frintové, PhD pro posouzení habilitační práce uvedené kandidátky, podávám tento oponentský posudek.

Předložený habilitační spis JUDr. Frintové se zabývá dvěma druhy civilních soudních rozsudků, a to rozsudkem částečným a rozsudkem mezitímním. Jde tedy o určitou výseč tématu rozsudek v civilním procesu, nikoliv tou hlavní, jíž je rozsudek konečný. Rozsudek konečný je pravidlem, rozsudky částečný a mezitímní jsou, spolu s jinými, výjimkou z pravidla. Může být tedy kladena otázka, zda zvolené téma habilitační práce je dostatečně nosné a samozřejmě též dostatečně aktuální.

O první otázce soudím, že téma nosné je: dokazuje to ostatně i rozsah posuzované práce (305 stran), která přitom není zatížena ani všeobecnými výklady ani širokými souvislostmi, nýbrž je věcná a dostatečně konkrétní. Podklady čerpá z legislativy, nauky (teorie, resp. doktriny) i z judikatury, jak české (historicky i rakouské a československé), tak zahraniční. Zahraničními zdroji jsou v práci současná právní úprava rakouská, německá, slovenská, polská, švýcarská a lichtenštejnská a dále zdroje, které téma modelově zpracovávají, ale nejsou platným právem. Jejich komparaci doplňuje habilitantka vlastní úvahou a hodnocením (zde poznamenávám, že v práci je řádně citováno ze všech použitých zdrojů – poznámkový aparát je více než bohatý).

Téma je poměrně úzké. Mohu však proto konstatovat, že právě úzké téma umožňuje habilitantce jít do hloubky problémů a neopomenout žádný detail. Takto nahlíženo a provedeno je téma habilitační práce dostatečně nosné.

Zároveň konstatuji, že je pro Českou republiku i aktuální: existence těchto dílčích rozsudků je v práci doložena historicky, i takřikajíc geograficky, protože se oba druhy rozsudků vyskytují v civilních procesech všech zde zmíněných a v práci excerpaných střeoevropských zemí, pod shodnými názvy, přitom však s více či méně odlišnými obsahy a účely. Jejich užitečnost a potřebnost

v procesu prokazuje i to, že nebyly z občanských soudních řádů u nás nikdy zcela vypuštěny, jak se stalo mnohým zavedeným institutům, byly jen značně zredukovány (v současnosti na ustanovení § 152 odst. 2 občanského soudního řádu). Proto je možno z jejich rozboru a komparace vytěžit mnohé poučení a inspiraci pro novou českou legislativní úpravu, která je v blízké budoucnosti již nezbytná. Přitom se v práci dobře ukazuje, že dlouhá a nepřerušovaná tradice v legislativě, nauce, i praxi je pro nás poučná (Rakousko, Německo), avšak ani radikální zjednodušení těchto institutů v ostatních, zejména postsocialistických zemích (Slovensko, Polsko, ČR) nelze paušálně vždy zavrhnout. Naopak, zjednodušení příliš komplikovaného a jen akademicky nahlíženého procesu je rovněž v současné době třeba. Takže nelze žádné vzory přejímat, ani se vracet do minulosti bez dalšího. Aktuálnost tématu tímto pokládám za dostatečně doloženou.

Obsah práce je vystižen jejím názvem. Jsou jím částečný a mezitímní rozsudek, přičemž by bylo možno (ale není nutno) název rozšířit přinejmenším o rozsudek pro uznání, k němuž je autorka přirozeně vedena úzkou souvislostí s mezitímním rozsudkem (zejména tam, kde žalovaný uzná základ nároku, který je proti němu žalobou uplatňován).

Práce je členěna do devíti částí. V Úvodu (I. části) habilitantka vytýčila výchozí hypotézu v podobě úvahy, do jaké míry jsou tyto instituty způsobilé přispět k naplnění rychlosti a efektivity civilního řízení a k posílení právní jistoty účastníků, neboť to bývá ponejvíce označováno za jejich smysl a účel. A dále, zda lze v komparativním rozboru nalézt jejich ideální model. Druhá část práce nese název Vývoj od starověku k novověku a je přehledem historického vývoje těchto či obdobných institutů v dávnější době. Třetí část nazvaná Zákon o soudním řízení v občanských rozepřích právních (Civilní řád soudní, ve zkratce ČŘS z r. 1895, který na našem území platil do r. 1950). Tato třetí část předznamenala další postup práce, totiž ten, že výklad postupuje podle základních právních předpisů platících v určitém období, a nikoliv podle institutů samých – takový postup habilitantka zvolila, což nezbývá, než respektovat, i když by podle mého názoru bylo bývalo lepší, přinejmenším alespoň přehlednější, zpracovat jednotlivé druhy rozsudků samostatně.

Čtvrtá část pak už logicky nese název Zákon o řízení ve věcech občanskoprávních (tj. OSŘ z r. 1950, který u nás platil do konce r. 1962). Pátá část je nazvána Občanský soudní řád (tj. OSŘ z r. 1963, platný dodnes). Následující část šestá se nazývá Věcný záměr nového civilního řádu soudního (tento dokument byl v r. 2020 publikován k veřejné diskusi, nebyl však do legislativního procesu zařazen ani jinak přijat, takže zůstává víceméně soukromým návrhem pracovní skupiny – jako oponentka podotýkám, že jsem se na tomto projektu podílela). V sedmé části nazvané Model European rules of civil procedure je podroben rozboru přístup k těmto druhům rozhodnutí v tzv. Vzorových evropských pravidlech civilního procesu, což je společný projekt ELI (European Law Institute) a Unidroit (International Institute for the Unification of Private Law) přijatý v r. 2021. Tato Vzorová pravidla nejsou závazná, jsou však různými státy dosti respektovaná a samozřejmě upravují též fenomén těchto zvláštních druhů civilních rozsudků. Osmá část se vypořádává se zahraničními právními úpravami předmětné otázky, a to v šesti svrchu uvedených státech, přičemž je třeba znovu zdůraznit, že srovnávána je nejen zákonná úprava, ale též doktrinální názory a judikatura soudů daného státu. Jde tedy vskutku o hluboký rozbor a komparaci přístupu k těmto rozsudkům, a to nejen mezi českým stavem současným i předpokládaným budoucím, ale zároveň i mezi zdroji navzájem. Toto poslední se týká převážně německé a rakouské úpravy. Devátá část habilitační práce obsahuje a také nese název Závěr.

Základní otázky, jimiž se habilitantka v takto širokém zkoumání a komparaci zabývá a které se snaží postihnout a zhodnotit (včetně jejich příznivých i negativních důsledků) jsou následující:

- účel těmito dílčími rozsudky sledovaný a jejich přínos,
- šíře jejich možného obsahu, od úzkého klasického pojetí až po to nejširší,
- jejich užití na návrh stran nebo ex offio
- opravné prostředky aj.

Zatímco u částečného rozsudku se ve všech sledovaných parametrech přístupy zhruba shodují, u mezitímních rozsudků existuje naopak značný rozptyl ve všech směrech.

U pojetí mezitímních rozsudků se víceméně shoduje sledovaný účel, jímž je racionalizace a efektivita procesu i větší právní jistota účastníků. Jinak se však jednotlivé přístupy značně rozcházejí. Mezitímní rozsudek – a to je jeho základní, možno říci klasické pojetí – je všude chápán jako rozsudek o základu uplatněného nároku. Základem nároku (zejména v rakouské a tím i v české právní doktríně i praxi) jsou míněny všechny sporné otázky předmětu řízení, s výjimkou výše nároku. Mezitímní rozsudek staví tedy najisto, že žalobcův nárok zde je a ponechává dalšímu, konečnému rozhodnutí jen rozhodnutí o výši nároku. Z toho je zřejmé, že mezitímní rozsudek může být pouze kladný, tj. vyhovující návrhu a má své místo tam, kde mezi stranami je spor jak o samotném základu nároku, tak i in eventum o jeho výši. Je tedy nepochybné, že je projevem racionality a snahy o účelné uspořádání procesu.

Vedle toho se v procesualistice (u většiny srovnávaných právních úprav) vyskytuje též tzv. mezitímní určovací rozsudek, kterým se výlučně na návrh strany sporu rozšiřuje předmět řízení o samostatné určení právního vztahu, kteréžto určení se stane, po nabytí právní moci, závazným pro futuro i pro jiné spory mezi týmiž stranami. Rozdíl mezi mezitímním rozsudkem a mezitímním určovacím rozsudkem je v přesahu takového rozsudku: zatímco první slouží pouze v rámci daného sporu (tak je koncipován a formulován), druhý je určen i pro budoucí možné spory z téhož právního titulu. U nás byl tento druh rozsudku od r. 1950 z procesních řádů vypuštěn, v Rakousku i Německu existuje a diskuse o něm i u nás ožívá (v návrhu VZ ČRS je obsažen). Zabývá se jím proto i habilitantka, a přes četné dílčí výhrady s ním projevuje souhlas.

V některých zkoumaných úpravách však nalézáme nadto i širší pojetí resp. další možnosti mezitímního rozsudku, které nám habilitantka v práci přibližuje. Jde např. o mezitímní rozsudek o promlčení, nebo mezitímní rozsudek o některých procesních otázkách, jako je třeba otázka mezinárodní pravomoci soudu nebo otázka platnosti či neplatnosti dříve uzavřeného smíru atd. Habilitantka správně zhodnotila a přesvědčivě

vyjádřila zásadní rozdíl mezi rakouským a českým pojetím na jedné straně a německým pojetím (spolu s dalšími tím ovlivněnými státy) na druhé straně. Zatímco rakouský a český přístup setrvává u více formálního a konzervativního pojetí mezitímního rozsudku (zde je třeba ovšem poznamenat, že i Rakousko přistoupilo v r. 2010 k zavedení mezitímního rozsudku pro promlčení, s nímž počítají i Vzorová evropská pravidla), německá legislativa i doktrína se podstatně liší: mezitímní rozsudek chápe jako praktický prostředek řešení komplikovaných procesních situací a aplikuje přitom, vedle výše uvedených, i různé další procesní instituty, jako je postupná žaloba (Stufenklage) nebo rozsudek s výhradou atd. Vše v procesu podřizuje tomu, aby dílčími rozhodnutími přispěl k větší efektivitě soudních rozhodnutí.

Jako oponent nemám k obsahu práce žádné výhrady. Naopak oceňuji značný přínos spočívající v tom, že habilitantka zpřístupňuje odborné veřejnosti, a to ve srovnávacím pohledu, veškeré popsané klady i zápory toho či onoho řešení.

Po formální stránce, a pro publikaci, doporučuji habilitantce větší členění textu a omezení poznámkového aparátu na skutečné odkazy (a nikoliv další rozvíjení argumentace). To obojí se záměrem text zpřehlednit a učinit uživatelsky přístupnější.

V závěru práce habilitantka replikuje argumenty ve prospěch i v neprospěch dílčích řešení a konstatuje, že nedošlo k potvrzení původní hypotézy spočívající v tom, že důkladná komparace umožní preferovat jeden z uvedených přístupů jako vhodnější. Všechna řešení mají své výhody a nevýhody. Přestože s takovým závěrem souhlasím, bylo by podle mého názoru žádoucí, aby autorka práce zaujala stanovisko a vyjádřila se konkrétněji v čem vidí reálnou inspiraci pro budoucí koncepci dotčených otázek v českém civilním procesním právu.

Závěr posudku: Předložený habilitační spis JUDr. Dity Frintové, PhD nazvaný Mezitímní a částečné rozhodnutí ve světle judikatury a evropské komparace hodnotím jako kvalitní analytickou práci, jíž autorka prokázala zcela nepochybně způsobilost k samostatné vědecké práci. Je zřejmé, že svými znalostmi obsáhla nejen českou a dřívější československou civilněprocesní problematiku, ale též se dobře orientuje v procesualistice německé, rakouské i polské a všeobecně v německojazyčné oblasti a je způsobilá předávat tyto své znalosti vysokoškolským studentům. Proto navrhuji, aby byla po provedeném habilitačním řízení jmenována docentkou v oboru občanského práva.

V Praze, dne 2.5.2022

Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc
emeritní profesorka PF UK